

กระจูด พืชท้องถิ่นสู่งานหัตถกรรมสร้างอาชีพ

โดย นายพีระพงศ์ สุวรรณนิล

หัวหน้างานส่งเสริมอุตสาหกรรม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ

กระจูด เป็นพันธุ์ไม้จำพวกกก (Sedge) ชนิดหนึ่งในตระกูล Cyperaccae ลักษณะลำต้น กลม กลวง ความสูงประมาณ 1-3 เมตร เป็นพืชที่ชอบขึ้นในบริเวณน้ำขัง ตามริมทะเลสาบที่เป็นดินโคลน พบมากแถบภาคตะวันออก และภาคใต้ของประเทศไทย กระจูด มี 2 ชนิด คือ **จุดใหญ่** และ**จุดหนู** จุดใหญ่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้มาก ส่วนจุดหนูมีลำต้นเล็กและสั้น ความเหนียวน้อยกว่าจุดใหญ่

ก่อนจะมาเป็นโรงงานผลิตภัณฑ์กระจูด งานส่งเสริมอุตสาหกรรม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้มีพระกระแสรับสั่งกับองคมนตรีและผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส เมื่อปี พ.ศ. 2524 ให้ดำเนินการศึกษาและพัฒนาพื้นที่ที่พัวรั่วมกันแบบผสมผสานและนำผลสำเร็จของโครงการไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนาพื้นที่ดินพรุ พบว่า ในพื้นที่พรุมีต้นกระจูดขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ราษฎรได้นำมาใช้สานเสื่อกระจูดเพื่อใช้เองและจำหน่ายเป็นหัตถกรรมท้องถิ่นอยู่บ้าง แต่ยังไม่มีการพัฒนารูปแบบและการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปแต่อย่างใด จึงได้มีการพัฒนาให้คณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ กำหนดเป็นนโยบายให้จัดตั้งโรงงานผลิตภัณฑ์กระจูดขึ้นมา ในปี พ.ศ. 2527

การใช้ประโยชน์จากกระจูด

ราษฎรในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและมีผู้ว่างงานอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งในพื้นที่ก็ยังมีพืชเส้นใยจำพวก กระจูด เตย และป่านั้น ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ งานส่งเสริมอุตสาหกรรม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ เป็นหน่วยงานที่ให้การส่งเสริม สนับสนุนด้านการผลิตและการออกแบบผลิตภัณฑ์เส้นใยพืชและการทอผ้า มีการจัดทำโครงการฝึกอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเส้นใยพืชและผ้าทอพื้นเมือง ได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านนำต้นกระจูด มาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่งของภาคใต้ ผลิตภัณฑ์ที่รู้จักทั่วไป คือ เสื่อกระจูด นอกจากนั้นยังผลิตเป็นผลิตภัณฑ์กระสอบสำหรับบรรจุสิ่งของ และยังมีมีการพัฒนารูปแบบที่หลากหลาย เช่น กระเป๋า กระบุง ตะกร้า เป็นต้น กลายเป็นผลิตภัณฑ์จากกระจูดที่มีความสวยงาม มีลวดลายสีสรรต่างๆ เป็นที่สนใจแก่ลูกค้าทั้งในและต่างประเทศ

ขั้นตอนการนำกระจูมาใช้

1. ตัดต้นกระจูที่ยาวและสมบูรณ์

2. คลุกโคนต้นกระจูด้วยน้ำโคลนขาวให้เปียกทั่วก่อนนำไปตากแดด เพื่อเพิ่มความเหนียวให้กับเส้นใย ช่วยให้กระจูแข็งตัว ไม่แห้งกรอบ (การผสมน้ำกับโคลน ต้องไม่เหลวหรือข้นจนเกินไป ทดสอบโดยจุ่มมือลงไปให้น้ำโคลนเกาะนิ้วมือ)

3. การนำไปผึ่งแดด

- นำไปตากแดดแบบกระจายเรียงเส้น เพื่อให้กระจูแห้งเร็ว

- ถ้าแดดจัดตากประมาณ 2-3 วัน ให้สังเกตที่ทับกระจูตรงโคนต้น ถ้าทับแยกออกแสดงว่าต้นกระจูนั้นแห้งแล้วให้ทำการถอดทับกระจูออก

4. คัดเลือกต้นกระจู แยกขนาดเล็ก-ใหญ่มัดไว้เป็นกำ

5. นำกระจูไปรีดให้แบน ซึ่งการรีดมี 2 วิธี คือ

- ใช้เครื่องจักรรีด

- ใช้ลูกกลิ้งรีด ลูกกลิ้งทำจากวัสดุทรงกลม ที่มีน้ำหนัก

พอเหมาะ เช่น ท่อซีเมนต์ ท่อเหล็กกลม

6. การย้อมสี (สีเคมี)

- แบ่งกระจูออกเป็นมัด มัดละ 20-25 เส้น แล้วนำสายยางมัดที่ปลายกระจูเพื่อไม่ให้เส้นกระจายออกเวลานำไปย้อมสี

- นำกระจูไปจุ่มน้ำให้ชุ่มแล้วย้อมสีตามที่ต้องการในถังต้มสี ซึ่งเดือดได้ที่แล้วประมาณ 15-20 นาที

- ยกกระจูขึ้นจากถังสี แล้วล้างน้ำสะอาดเพื่อล้างสีส่วนเกินออก

- นำกระจูไปตากที่ราว ผึ่งลมให้แห้ง

- มัดเส้นกระจูที่แห้งแล้วรวมกัน เพื่อนำไปรีดใหม่อีกครั้งให้เส้นใยนิ่มและเรียบ

7. การจักสาน

นำต้นกระจูที่เตรียมไว้มาจักสานเป็นลวดลาย ถ้าสานสี่เหลี่ยมจะเริ่มต้นจากริม คือ ตั้งต้นสานจากปลายด้านใดด้านหนึ่งไปจนสุดปลายอีกด้านหนึ่ง ถ้าเป็นภาชนะ จะเริ่มต้นจากกึ่งกลางงาน มิฉะนั้นจะทำให้เสียรูปได้ เพราะขนาดของต้นกระจูส่วนโคนจะใหญ่กว่าส่วนปลาย การสานสี่เหลี่ยมมีลายต่างๆ เช่น ลายสาม ลายสี่ ลายดอกจันทร์ ลายดอกพิกุล ลายลูกแก้ว ลายดอกไม้ ลายที่นิยมมากที่สุดคือ ลายสอง ผลิตภัณฑ์ที่สามารถจักสานได้มีหลากหลาย เช่น เสื้อ หมอน กระเป๋า กระบุง ที่รองแก้ว ที่รองจาน

8. การตกแต่งส่วนประกอบอื่น ๆ

งานสานเสื่อกระจูดเป็นงานที่เกือบจะทำเสร็จเรียบร้อยในคราวเดียว มีการตกแต่งเพิ่มเติมเพียงเล็กน้อย คือ การเก็บริมหรือพับริม ซึ่งเหมาะสำหรับใช้เป็นเสื่อปูนั่ง แต่หากต้องการนำเสื่อที่สานเสร็จแล้วไปตัดเย็บเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่หรือกระเป๋าที่สานเสร็จเรียบร้อยแล้ว (แต่ยังไม่สามารถใช้งานได้ เรียกว่า กระเป๋าตัวดิบ) ซึ่งต้องมีอุปกรณ์ประกอบเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถใช้งานได้ คงทน และเพื่อความสวยงามให้กับผลิตภัณฑ์

เอกลักษณ์ทั่วไปของผลิตภัณฑ์จากกระจูด

ผลิตภัณฑ์จากกระจูด มีลักษณะที่โดดเด่น คือ จะมีความนุ่มและสวยงามคงทนทำจากวัสดุท้องถิ่นซึ่งหาได้ในธรรมชาติ ย้อมสีตามต้องการ เน้นดอกและลวดลายของผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของตลาดฝีมือปราณีต รูปแบบสวยงามทันสมัย

จากการที่งานส่งเสริมอุตสาหกรรม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ได้มีการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรด้านการผลิตเส้นใยพืชและผ้าทอพื้นเมืองให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักกันมากขึ้นและมีโอกาสขยายตลาดให้แพร่หลาย อีกทั้งยังช่วยลดปัญหาการว่างงานของราษฎรในพื้นที่ตลอดจนเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ โดยงานส่งเสริมอุตสาหกรรม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ได้จัดกิจกรรมเผยแพร่และฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแก่เกษตรกรที่ต้องการความรู้และต้องการสร้างอาชีพเสริมในครัวเรือนมาอย่างต่อเนื่อง มีการขยายขอบข่ายการดำเนินงานให้ครอบคลุมหมู่บ้านรอบศูนย์ 13 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านคีรี บ้านเปล บ้านอ่าวมะนาว บ้านโพธิ์ทอง บ้านเขาดันหยง บ้านโคกสยา บ้านยาปี บ้านค่าย บ้านใหม่ และ บ้านพิกุลทอง ปัจจุบันมีกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสและต่างจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่กลุ่มเกษตรกรจนสามารถแปรรูปเส้นใยพืชและผ้าทอพื้นเมือง ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบหลากหลายและมีคุณภาพมากขึ้นจนสามารถส่งจำหน่ายได้มากขึ้น

สำหรับเกษตรกรและชาวบ้านที่มีความสนใจฝึกทักษะงานหัตถกรรมจากกระจูดเพื่อนำไปประกอบเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม สามารถติดต่อขอรับคำแนะนำเพิ่มเติมได้ที่ งานส่งเสริมอุตสาหกรรม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ โทร 073-631033 , 073-631038

